

<https://helda.helsinki.fi>

Oikeus ilman vankiloita

Hirvonen, Ari

Gaudeamus

2022

Hirvonen , A 2022 , Oikeus ilman vankiloita . julkaisussa E Yli-Hemminki , S Melander & K
pö Nuotio (toim) , Rikoksen ja rangaistuksen filosofia . Gaudeamus , Sivut

<http://hdl.handle.net/10138/355983>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

7

Oikeus ilman vankiloita

Ari Hirvonen¹

Hollantilainen juristi Manuel Kneepkens käveli tammikuussa 1980 seitsemän kertaa Amsterdamin Amstelin rautatieaseman liepeillä sijaitsevan kuusitornisen Bijlmerbajesin vankilan ympäri muistuttaakseen Jerikon taistelusta. Aikoinaanhan Jerikon muureja kierrettiin seitsemän kertaa oinaansarvia puhaltaen niiden murtamiseksi (Joosua 5:15–20).²

Vuoden 1985 vankiloiden ja rangaistusjärjestelmän poistamista vaativassa konferenssissa *International Conference on Prison Abolition* kierimme tätä vankilaa torvet soiden.³ Tornitalot olivat osa Biljmermeerin modernistista tulevaisuuden kaupunkia. *Bajes*, hollannin kielen slangisana vankilalle, erotti ne symbolisesti ympäristöstään, vaikka vankila oli kaupunginosan ideologian mukaisesti tulevaisuuden vankiloita, humaaneeja kalterittomia taloja. Särkymättömiksi oletetut ikkunat särkyivät ja kalterit otettiin käyttöön. Michel Foucault'n oli tarkoitus tulla puhumaan vankiloista toista kertaa järjestettyyn abolitionismi-konferenssiin. AIDS ehti edelle.

Vankila on ja näyttää pysyvän pystyssä kuoleman- ja ruumiinrangaistukset epäinhimillisinä seuraamuksina hylänneiden yhteiskuntien viimekätisenä rangaistusmuotona, kuten Michel Foucault toteaa kyseenalaistaen samalla sen oikeutuksen.⁴ Angela Davisin mukaan vankilasta on tullut yhteiskunnallinen itsestänselvyys. ”Miksi otamme vankilat itsestänselvyytensä?”⁵ Oikeusjärjestystä ilman vankilaa on vaikea, jopa mahdoton, kuvitella.⁶

On kysyttävä: miksi vankila? Kenelle ja keitä vastaan vankeusrangaistus on tarkoitettu? Keitä ja keiden intressejä tai oikeuksia vankila suojelee? Nämä poliittiset ja eettiset kysymykset johtavat oikeudellisiin kysymyksiin vankeusrangaistuksen legitimaatiosta. Kuinka legitiimi ja institutionaalinen vapauden riistäminen ja rangaistukseen tuomittujen eristäminen on sovellettavissa ihmisoikeusperusteisen oikeuden kanssa?

Onko vankilainstituutiolla oikeutusta osana rikosoikeuden rangaistusjärjestelmää?

Kierrän vielä kerran vankilan muurit vastatakseni näihin kysymyksiin. Kahdeksas kertakaan tuskin murtaa vankilan muureja. Silti abolitio-nismi, vankiloiden poistamista vaativa oikeudellinen ja poliittinen teoria sekä käytäntö, voi aiheuttaa säröjä vankeusrangaistuksen oletettuun välttämättömyyteen.⁷ Muureilla ei ole loputonta kestävyystakuuta. Tulevaisuuden vankilakin suljettiin vuonna 2016.

Vankiloita on syytä kiertää kerta toisensa jälkeen. Lähtekäämme kahdeksannelle kierrokselle Amsterdamin sijaan New Yorkin osavaltion Attican vankilasta.

ATTICA

Elokuvasa *Hikinen iltapäivä* (*Dog Day Afternoon*, 1975) pankkiryöstäjä Sonny (Al Pacino) pitää panttivankeina kahdeksaa ihmistä. Poliisit piirittävät rakennusta. Sonny tulee ulos huutaakseen kiihkeästi: ”Attica! Attica!” *Lauantai-illan huumassa* (*Saturday Night Fever*, 1977) diskoon valmistautuva Tony Manero (John Travolta) peilailee itseään silmäillen samalla Al Pacinoa esittävää julistetta elokuvasta *Serpico* (1973), jossa Pacino esitti korruptionvastaista poliisia. Rinnastaessaan itsensä Pacinon Tony hihkuu ”Attica! Attica!”

Frederick Rzewskin säveltämä teos *Coming Together* perustuu Atticassa surmatun vankilakapinan johtohahmon, Samuel Melvillen 16. toukokuuta 1971 kirjoittamaan kirjeeseen.⁸ Saksofonisti Archie Schepp omisti albuminsa *Attica Blues* (1972) Attican vankilakapinalle ja George Jacksonille.

Miksi Attica? Tai pikemminkin juuri siksi Attica.

Syyskuussa 1971 Attican vangit protestoivat inhimillisempien olosuhteiden ja poliittisten oikeuksiensa puolesta. Neuvottelut vankien ja viranomaisten välillä ajautuivat umpikujaan. Vankilakapina tukahdutettiin väkivaltaisesti. Kolmekymmentäkolme vankia ja kymmenen vanginvar-tijaa kuoli. Vankien puhemiehenä toiminut Elliot James ”L.D.” Barkley julisti Attican sorrettujen äänen olevan myrskyä edeltävä kuiskaus. Antautumisensa jälkeen hänet teloitettiin.⁹

Kapinan seurauksena vankilaan asennettiin kyynelkaasujärjestelmät vastarinnan torjumiseksi. Toisaalta kaksikymmentäviisi vuotta vankilassa virunut Eddie Ellis kertoi vankien vaatimuksesta koulutukseen, jotta he voisivat tulla paremmin toimeen itsensä ja omien ongelmiansa kanssa. ”Attican myötä opistotasoiset koulutusohjelmat tulivat vankiloihin.”¹⁰

Vuosi vankilakapinan jälkeen huhtikuussa 1972 Michel Foucault vieraili Atticassa. Vierailun yhteydessä hän antoi haastattelun Buffalon yliopiston ranskalaisen kirjallisuuden professori John K. Simonille. Foucault'n mukaan Attica oli koneisto, johon ihmiset lähetetään eliminoidaviksi. Vankila on kohtuuttoman kallis instituutio, joka edellyttää niin raskaan hallintokoneiston kuin oikeuttamisperusteet. Nämä panostukset edellyttävät, että vankilalla on merkittäviä positiivisia vaikutuksia. Niitä ei kuitenkaan ole. Vankila ei paranna ketään. Se tuottaa leimattuja yksilöitä, jotka vapauduttuaan eliminoidaan yhteiskunnassa kerta toisensa jälkeen. Rangaistuksensa kärsinyt on tuomittu kulkemaan rikoksesta ja vankilasta toiseen. Vankila ei tuota mitään muuta kuin sinne eristettyjen psyykkistä ja fyysistä hävittämistä.¹¹ Vankeusrangaistuksen päätavoite on ”yksilön käyttäytymisen muuttaminen”, jolloin rangaistusten toimeenpanossa on panostettava kasvatukseen ottaen huomioon vankien yksilölliset ominaisuudet ja kehitystendenssit.¹² Foucault'n mukaan kapitalistisessa yhteiskunnassa rangaistusjärjestelmä tukee vallitsevaa asioiden tilaa.¹³

Foucault'n vierailua edelsivät Ranskan vankilakapinat, joiden taustalla oli marxilais-leninistien, maolaisten ja muiden radikaalien aktivistien sulkeminen vankilaan vuoden 1968 ja sen jälkiaaltojen seurauksena. Vallankumoukselliset pyrkimykset haluttiin tukahduttaa. Vangit vastasivat valtaamalla vankiloita samoin kuin työläiset valtasivat tehtaita.

Joulukuussa 1970 Foucault piti virkaanastujaisluentonsa Collège de Francesassa.¹⁴ Muutaman kuukauden päästä helmikuussa 1971 hän piti toisen ”virkaanastujaispuheensa”, kun hän luki manifestin Montparnassen Saint-Bernardin kappelissa. Vasemmistomilitantit olivat kerääntyneet sinne tukemaan vangittuja tovereitaan, jotka vaativat poliittisen vangin asemaa sekä kaikkien vankien aseman parantamista.¹⁵ Ranskan vankilat olivat tuolloin tiukkaan suljettuja instituutioita. Ne olivat yhteiskunnan pimeitä kohtia. Tarvittiin tietoa siitä, mitä muurien sisällä tapahtui. Foucault oli perustajajäsen filosofiasta, juristeista, journalisteista, psykologeista, lääkäreistä ja virkamiehistä koostuneessa vankilakriittisessä liikkeessä, *Groupe d'information sur les prisons* (GIP).¹⁶ Vappupäivänä 1971 hänet ja Jacques Rancière muiden ohella pidätettiin, kun he vastustivat pysyvää rikosrekisteriä, joka estäisi entisten vankien työsaannin.

GIP tuomitsi ensimmäisessä tiedotteessaan vankilat, tuomioistuimet, poliisilaitoksen, mielisairaalat, asepalveluksen ja tiedotusvälineet instituutioina vailla oikeutusta.¹⁷ Vangit voivat vapautua vankilan eristämisen ja eliminointisysteemistä vain kollektiivisella toiminnalla ja vastarinnalla. Vangit puolestaan vaativat tietää, miksi he ovat vankiloissa, ketkä suljetaan vankiloihin, keitä varten ja keitä vastaan vankilat ovat – ja ennen

kaikkea miksi on vankiloita. Pian Attican vankilakapinan jälkeen ranskalainen vasemmistoradikaali *La Cause du peuple* julkaisi artikkelin, jossa tuotiin esiin vankien kohtaama rasismi sekä fyysinen ja henkinen alistaminen. Vankien kamppailut katsottiin osaksi rasismin ja fasismin vastaista taistelua.¹⁸

Vaikka vankilaprotestit olivat alkaneet ennen Foucault'n Attica-vierailua, vierailua voidaan pitää käännepisteenä, jolloin Foucault kohtasi amerikkalaisten vankien rasismin sekä vankien vapautusliikkeen ja sen yhteyden Mustien panttereiden taisteluun.

Kaksi viikkoa ennen vankilakapinaa San Quentinin vankilan vanginvartijat surmasivat George Jacksonin. Yksi tunnetuimmista vankilaktivisteista oli perustanut vuotta aiemmin *Black Guerrilla Familyn*, joka puolusti vankien ihmisarvoa julistaen vankiloista lähtevää vallankumousta.¹⁹ Kahdeksantoistavuotiaasta lähtien 29-vuotiaana kuollut Jackson oli pääsääntöisesti istunut vankilassa. Vankilassa hänen sosiaaliset yhteytensä minimoitiin. Eristettynä hän ”löysi keskustelukumppaneikseen Marxin, Leninin, Trotskin, Engelsin ja Maon, jotka vapauttivat hänet”.²⁰

Vaikkei Jackson koskaan ylittänyt valtamerta, hänestä tuli Attican ohella keskeinen tekijä radikaalin vankiliikkeen kansainvälistymisessä. Hänen tekstinsä ylittivät vankiloiden ja valtioiden rajat.²¹ Varas, vanki ja kirjailija Jean Genet oli vierailut Yhdysvalloissa vuonna 1970 Mustien panttereiden kutsumana. Hän tutustui niin Jacksoniin kuin Angela Davisiin. Hän esitteli Jacksonin ajattelun Foucault'lle ja samalla välitti Pariisiin heidän vankilakritiikkinsä: vankiloiden poistaminen oli osa rasismin ja kolonialismin vastaista taistelua.²² Ranskan vankilataistelut ja GIP sekä amerikkalaisen vankilalaitoksen rasismin ja Mustien panttereiden kohtaaminen johtivat (ainakin osaltaan) Foucault'n siirtymään arkeologisesta tutkimuksesta *Tarkkailla ja rangaista* -teoksen (1975) valtasuhteiden ja hallinnan teknologioiden genealoggiaan.

VÄLTTÄMÄTÖN VANKILA

Vankeusrangaistuksen todellisuus ei kosketa monia meistä. Thomas Edisonin elokuva *Electrocution of Czolgosz with Panorama of Auburn Prison* (1901), Tom Fontanan draamasarja *Oz* (1997–2003) tai Jenji Kohanin *Orange is the New Black* (2013–2019) näyttävät meille vankilan näyttämättä siihen eristettyjen todellisuutta.²³

Vankeusrangaistus tuottaa tarkoituksellisesti piinaa sekä saa aikaan vahingollisia seuraamuksia, toisin kuin niin hoito- kuin yleisestäävyysideologia väittävät.²⁴ Mutta koska vankeusrangaistus pysyy ”toisille

kuuluvana kohtalona”, voimme ottaa siihen etäisyyttä pitäen sitä välttämättömyytenä.²⁵ ”Attica!” jää tällöin toisten huudoksi.

Rikoksen ja vankeusrangaistuksen yhdistelmää on vaikea murtaa. Rangaistus-oikeus, *ius puniendis*, on rangaistusjärjestelmän oikeuttamisen perustava lähtökohta. Rikoksenteekijä saa ansaitsemansa tai tarvitsemansa rangaistuksen ja ojennuksen. ”Rikkojille säädetyt rangaistukset” estävät ihmisten itsekkyyttä syöksemästä oikeusjärjestystä kaaokseen.²⁶ Vapaudenriisto-oikeus on olennainen osa rangaistus-oikeutta. Oikeusjärjestys, rikosoikeus, vankeusrangaistus ja turvallisuus homogenisoidaan totaaliseksi kokonaisuudeksi.

Modernin oikeuden epistemologinen kenttä, sen ”positiivinen tiedostamaton”, kytkee erottamattomasti yhteen säädännäisen oikeuden, rikoksen ja rangaistusjärjestelmän.²⁷ Siten vankilattoman oikeuden ja yhteiskunnan mahdollisuus on aina jo etukäteen tuomittu toteuttamiskelvottomaksi. Suurelle osalle ajatus vankiloiden poistamisesta on Davisin mukaan ”käsittämätöntä ja uskomatonta”.²⁸ Vankeusrangaistuksen poistaminen on idealistista utopiaa tai rikoksen todellisuudesta vieraantunutta epärelevanttia haihattelua. Onhan vankila kyseenalaistamaton instituutio, koska (1) se on luonnollinen ja välttämätön vastaus vakaviin rikoksiin, (2) sillä on rikollisuutta estävä pelotevaikutus, (3) se käännäyttää rikolliset hyväksi kansalaisiksi, (4) se suojelee meitä vaarallisilta rikoksenteekijöiltä ja (5) se vastaa meidän tarveamme rangaista rikoksesta.²⁹

Dekriminalisoinneista, vankilareformeista ja vaihtoehtoisista seuraamuksista voidaan toki keskustella oikeuden, vallitsevan asioiden järjestyksen ja poliittisen realismin asettamien reunaehtojen puitteissa. Vankilan poistamista vaativilta edellytetään vaihtoehtojen esittämistä vankeusrangaistukselle. Vankeuden legitimititeettiongelma käännetään näin ylösalaisin. Vankeusrangaistuksen vastustajan tulee esittää vaihtoehdot, jotta (1) hän voisi vastustaa epäoikeudenmukaista instituutiota ja (2) hänen kritiikkiänsä edes kuultaisiin. Tämä ei merkitse, etteikö vankeuden vaihtoehtoja tulisi kehittää – restoratiivinen ja transformatiivinen oikeus³⁰ – mutta vaihtoehtojen esittäminen ei voi olla kritiikin ennakkoehto.

Erimielisyys vankilan olemassaolosta ja sen oikeuttavasta oikeusjärjestyksestä sivuutetaan. Olennaisempaa kuin kriittisen diskurssin vaientaminen on vankien vaientaminen.³¹ Vankien vaientamisen arkipäiväinen ja rakenteellinen on ”hiljaista hiljentämistä”, mitä arkipäiväisyydessään vangit eivät voi välttää ja mitä rakenteellisena ei voi kohdistaa yksittäisiin viranhaltijoihin.³²

Vankeusrangaistuksen kritiikin vaientava itsestäänselvyys ei kuitenkaan itsessään tai itsestään oikeuta vankilainstituutioita.³³

Vankeusrangaistuksen historiallista järjestyksen tilaa, jossa vankeusrangaistus katsotaan rikosoikeuden legitimiinä ja välttämättömänä osana, on arvioitava kriittisesti. On pidettävä mielessä, että vankila rangaistuskäytännönä kehittyi subjektin vapauksien rinnalla. Vapaudenriistosta tuli rangaistus, mikä ilmenee yhä edelleen rangaistuskäytännöissä ja niitä oikeuttavissa rikosoikeusteorioissa. Oikeus – ja siihen kuuluva vankilainstituutio – on ajallinen ilmiö ja sellaisena purettavissa ja kumottavissa.

ABOLITIONISMI NORMATIIVISENA KRITIIKKINÄ

Lähtökohtanani onkin rangaistuskäytännöistä ja -teorioista poikkeava rikosoikeudellinen ajattelutapa, jo mainittu abolitionismi. Se on poliittinen, eettinen ja oikeudellinen käytäntö ja teoria, joka ei ota annettuna vankilan ja rangaistusjärjestelmän välttämättömyyttä ja niiden legitimaatiota. Abolitionismin tavoitteena on ”rikosoikeudellisen järjestelmän (ja erityisesti sen vapausrangaistuksiin perustuvan sanktiojärjestelmän) poistaminen” ilman, että tuodaan tilalle sen korvaavat eristämis- ja kontrollikäytännöt ja -järjestelmät.³⁴ Se ei ole ihmisoikeusmyönteistä rikosoikeusdogmatiikkaa tai rangaistusteoreettista diskurssia vaan vankilakritiikkiä ja vaatimusta vankilainstituution tai rangaistusjärjestelmän poistamisesta.

Thomas Mathiesen määrittelee poistamisen politiikkaa vuoden 1974 klassikossaan *The Politics of Abolition*.³⁵ Mathiesenin teoksen taustalla oli Norjan kriittinen vankilaliike KRUM (*Forening for kriminalreform*), jonka skandinaaviset toverijärjestöt KRIM ja KROM pyrkivät joko poistamaan vankiloita tai humanisoimaan niitä.³⁶ Suomessa vuonna 1967 perustettu Marraskuun liike ajoi vankien, mielisairaiden, asunnottomien, alkoholistien ja köyhien aseman parantamista.

Neljäkymmentä vuotta myöhemmin päivitetysssä versiossaan Mathiesenin kysyy, miksi hän kutsuu itseään abolitionistiksi: miksi sitoutua vankeusrangaistuksen poistamiseen ja dekriminisoitien politiikkaan?³⁷

Tämä on tekstini kysymys. Vastaan siihen sitoutumalla abolitionismiin. Vastalauseita tähän voidaan esittää lukuisia. Edellä on niitä tuotu jo esiin. Juridiikan ammattilaiset voivat kritisoida tätä loikkana säännällisen oikeuden sisäisestä näkökulmasta, johon kriminalisoinnit ja vapausrangaistukset kuuluvat, ulkoiseen poliittiseen ja/tai moraaliseen näkövinkkeliin. Vankila on yhteiskunnallinen ja oikeudellinen tosiasia, jonka olemassaolon perusteena on demokraattinen lainsäädäntö – ainakin pohjoismaissa. Ja eikö sitoutuminen abolitionismiin mitätöi tieteellisen tiedon objektivisuusvaatimuksen?

Vankeusrangaistus ei voi perustua pelkkään legaalisuuteen. Vankeus väkivaltaisena instituutioon ei voi olla demokraattisessa oikeusvaltiossa pelkkä tosiasia. Oikeudella on nimittäin kaksinainen olemus. Robert Alexyn mukaan oikeus on yhtäältä auktoriteetteihin perustuva legitiimi lainsäädäntö ja sen tosiasiallinen tehokkuus (rangaistukset ja vankilaan eristäminen eli tosiasiallinen ”pitää”). Toisaalta oikeuteen kuuluu sen ideaalinen puoli, kysymys muodollisesti pätevän oikeuden oikeellisuudesta. Mikä tahansa ei voi olla oikeutta.³⁸

Vankila on instituutio, joka edellyttää kriittistä analyysiä. Sitä ei voi perustella rangaistusteorioiden (legaalisuus ja legitiimisyys), yhteiskunnallisten tosiasioiden (tehokkuus) eikä eettisten periaatteiden (oikeudenmukaisuus) näkökulmasta. Vähintäänkin näihin teorioihin jää perusteluvaje. Siksi vankilakritiikki on ”objektiivista” argumentaatiota verrattuna vankeusrangaistusta puolustavaan intressiperusteiseen ”subjektiiviseen” ideologiaan. Vankilainstituution – ja laajemmin rangaistuksen ja rikosoikeuden – normatiivisen kritiikin on liikuttava ketterästi sisäisestä (oikeusdogmatiikka, empiirinen lainoppi, rikosoikeusteoria) ulkoiseen (moraalifilosofia ja kriittinen yhteiskuntateoria sekä politiikka ja etiikka) näkökulmaan ja takaisin. Rikosoikeus ja rangaistusjärjestelmä eivät nimittäin ole itsestään selvästi reiluja ja oikeutettuja instituutioita vaan pikemminkin eriarvoistavia mekanismeja.³⁹ Teoreettisen abolitionismin tiedonintressi on emansipatorinen, siinä teorian ja (oikeudellisen, yhteiskunnallisen ja poliittisen) käytännön on elettävä symbioosissa.

Nostan esiin kaksi toisiinsa kytkeytyvää abolitionistisen kritiikin kohdetta: rikoksen käsite ja vankeusrangaistus. Sen jälkeen käsittelen vankila- ja rikosoikeuskritiikin strategiaa: reformi vai kumous.

RIKOKSEN KÄSITE

Rikos ja rangaistus seuraavat toisiaan, mutta mitä rikoksen käsite merkitsee?⁴⁰ Tekojen kriminalisoinnit ja tunnusmerkistöjen määrittelyt perustuvat poliittiseen päätöksentekoon, johon vaikuttavat yhtä hyvin demokraattisessa diskurssissa hyväksyttävissä olevat arvot kuin eri eturyhmien intressit ja valta-asemien painoarvot. Louk Hulsmanin mukaan rikoksiksi luokitelluilla teoilla ei ole juuri muuta yhteistä nimittäjää kuin teon oikeudellinen määritelmä rikoksena.⁴¹ Rikos on siten sosiaalinen ja legalistinen konstruktio pikemminkin kuin ontologinen käsite. ”Rikos ei ole olemassa. Rikos luodaan”, toteaa Nils Christie.⁴² Perinteinen logiikka on käännettävä ylösalaisin: vankilat eivät ole seuraus rikollisuudesta, vaan rikosoikeus tuottaa rikollisuutta, rikollisia ja vankeja.⁴³

Kriminalisoituihin tekoihin syyllistyneet henkilöt eivät nekään muodosta yhtenäistä rikollisten luokkaa. Vain osa valikoituu rangaistusjärjestelmän objekteiksi. Herman Bianchin mukaan rikosentekijäksi ja rikolliseksi nimeämisen akti oikeuttaa vankeusrangaistuksen. Hän pitää kriminalisoinnin merkityksenmuodostumisprosessia, jossa abstraktista säännöksestä siirrytään yksilön luokitteluun rikosentekijäksi ja tämän eristämiseen vankilaan, rikollisena väärytenä.⁴⁴ Rikoksen käsite ja siihen perustuvat juridis-poliittiset päätökset kriminalisoinneista oikeuttavat rangaistukset. Näin rikosoikeudesta muodostuu vankilaan johtava pirullinen kierre.⁴⁵

Näin rikoksen käsite ja rikosoikeus muodostavat eroja laillisen ja laittoman, sallitun ja kielletyn toiminnan välillä sekä niihin perustuvia identiteettejä, joihin vankeusrangaistus perustuu. Se on normatiivinen kartta, joka asetetaan todellisuuden moninaisuuden päälle. Oikeuden normatiivinen ja käsitteellinen järjestelmä rajoittaa ihmisten toiminnan määrättyyn hetkeen ottamatta huomioon henkilöhistoriallista ja yhteiskunnallista kontekstia. Rikos ja rangaistus -karttaa ei määrittele vain voimassa oleva oikeus vaan myös oikeuden ja yhteiskunnan historiallinen *a priori*. Rikoksen käsitteen ja riskin sekä rikosentekijän vaarallisuuden poliittinen ja juridinen tuotanto sulkee pois muut tavat määrittellä ja kohdata yhteiskunnallisia, sosiaalisia, yksilöllisiä ja taloudellisia ongelmia.

Rikosoikeus tunnustaa oman legitimizeettivajeensa *ultima ratio* -periaatteessa, jonka mukaan kriminalisoinnit ja rangaistukset ovat vihonviimeinen keino.⁴⁶ Se tukee ”kertomusta modernista rikosoikeudesta legitimiinä”.⁴⁷ Turvallisuusargumentit ovat sivuuttaneet tämän periaatteen, mutta se yhä ilmaisee sitä, kuinka rikosoikeus kärsii väkivallan ja kärsimyksen tuottamisesta sekä ihmisoikeuksien loukkaamisesta.⁴⁸

Bianchi kiistää rikosoikeudelta oikeuden nimen, koska se sivuuttaa ihmisarvon ja ihmisoikeudet. Se tulisi rinnastaa lähinnä sodankäyntiin eikä muihin oikeudenaloihin.⁴⁹ Nils Jareborg ilmaisee asian maltillisemmin: rikosoikeus koostuu institutionalisoidusta väkivallasta, jopa raakuudesta.⁵⁰ Rangaistus on väkivaltaa.⁵¹

Rikoksen käsitteen ja rikollisen kategorian sijasta on keskityttävä konkreettisiin tilanteisiin ja ongelmiin hakien tapauskohtaisia vaihtoehtoja yleisille seuraamuksille ja käsitteille.⁵² Sen sijaan että kysymme, pitääkö joku sulkea vankilaan, pitäisi kysyä, miksi ratkaista ongelmia toisintamalla ongelmia aiheuttavilla toimintamalleilla.⁵³ On liikuttava rakenteellisten muutosten ja tilanneherkkien ratkaisujen välillä.

VANKILA VOI HYVIN

Johannes Andenæsin mukaan rikosoikeuteen sisältyy eräs ongelma. Rangaistus, joka ei täytä hyväksyttävissä olevia tarkoituksiaan, on perustelematonta kärsimyksen aiheuttamista. Oikeutetun rangaistuksen on siten hyödynnettävä yhteiskuntaa ottamalla huomioon humanisuuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimukset.⁵⁴ Vankeusrangaistus ei tähän pysty. Bianchin mukaan vankeusrangaistuksen kielto tulisi säätää ihmisoikeus-sopimuksiin ja perustuslakeihin vastaavasti kuin kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen kielto.⁵⁵ Vankila merkitsee Orlando Pattersonin termein ”sosiaalista kuolemaa”, olemista elävänä kuolleena.⁵⁶

Vankila – ”tuo oikeuskoneiston hämärin alue”⁵⁷ – on sekä konkreettinen (eristys, muurit, sellit, lukot, valvontajärjestelemät, kalterit / särkymättömät ikkunat) että abstraktinen (vapaudenriisto, rangaistus, luokittelu, leimaaminen) tila, johon kriminalisoidut yksilöt säilötään. Rangaistus on subjektin ajan ja tilan riistämistä. Siten se puuttuu ihmisarvoon sekä perustaviin vapausoikeuksiin kuten myös hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuteen, perhe-elämään, seksuaalisuuteen ja turvallisuuteen.⁵⁸ Yhteiskunnassa, jossa vapaus kuuluu kaikille yhtäläisesti, vapauden riistävä vankeus on mainio rangaistuskeino.⁵⁹

Vankeusrangaistuksen yhtenä tavoitteena on ”yksilön käyttäytymisen muuttaminen”, jolloin rangaistusten toimeenpanossa olisi panostettava vankien itsetunnon parantamiseen ja sosiaalistamiseen ottaen huomioon vankien yksilölliset ominaisuudet ja kehitystendenssit.⁶⁰ Vankilassa vanki sopeutetaan vapauteen ja yhteiskuntaan.⁶¹ Tässä vankila epäonnistuu lähes kaikin tavoin. Henkilökohtaisen muutostyön, kuntoutuksen, yhteiskuntaan sopeutumisen tai päihitteettömyyden sijaan vankila on pääsääntöisesti rikollisuuden ammattikorkeakoulu. Vankeusrangaistus lisää uusimisriskiä. ”Jos lähdetään siitä, että lain on määriteltävä rikokset, että rangaistuskoneiston tehtävä on vähentää niitä ja että vankila on tämän tukahduttamiskeinon toteuttaja, niin silloin on myönnettävä, että vankila on epäonnistunut tehtävässään.”⁶²

Vankila ei ole ”toimiva keino palauttaa poikkeavia (*deviants*) yhteiskuntaan”, ja toiseksi se on monesti ”tarpeettoman ankara suhteessa tekoon”.⁶³ Toisin kuin niin hoito- kuin yleisestäävyysideologia väittävät, vankeusrangaistus tuottaa tarkoituksellisesti piinaa vähentäen yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvointia.⁶⁴

Vankeus aiheuttaa fyysistä ahdistusta, psyykkistä piinaa ja traumatisoivia kokemuksia.⁶⁵ Antonio Negri kuvaa oman kokemuksensa pohjalta vankilasellejä elämän mahdollisuuksien ulottuvuudet karsivina pelon

pisteinä. Vangit on paljastettu jatkuvaan näkyvyyteen. Heidät on pakotettu kuulemaan vankilan äänet. Horisontti ja uneksunta on riistetty. Eristyksen todellisuus musertaa vapauden.⁶⁶ Vankeusrangaistus on väkivaltaista identiteetin murtamista ja subjektin väliaikainen kuolemantuomio.⁶⁷

Rangaistus ulottuu yli rangaistun ja vankeusrangaistuksen ajan. Vankeutta eivät istu vain rikoksesta tuomitut vaan myös heidän perheenjäsenensä ja läheisensä.⁶⁸ Kuten sanottu, vankeus ulottuu vapauteen. Kriminalisoidun yksilön ”velka” yhteiskunnalle ei tule koskaan maksetuksi.⁶⁹ Entinen vanki raahaa rikosrekisterin arkistokaappia selässään.⁷⁰ Vaikka entisellä vangilla olisi muodollisesti yhdenvertaiset oikeudet, hänet syrjäytetään helposti marginalisoitumisen suljettuun ympyrään.⁷¹ Entistä vankia painostetaan palaamaan hänelle määrättyyn aikaan ja tilaan eli vankilaan.

Jos vankilaa haluaa puolustaa, niin olisi puhuttava rehellisesti kosta. Eristäminen on ansaittu sanktio rikoksesta, kosto vapautta korostavassa oikeusjärjestyksessä, joka ei hyväksy ruumiinrangaistuksia. Toisena vaihtoehtona on myöntää, että vankila ei ole vapaudenriistoon perustuva rangaistuslaitos vaan eristyslaitos yhteiskunnan vaaralliseksi/poikkeaviksi luokitelluille yksilöille.

Foucault'n mukaan vankila on epäonnistunut sen asettamissa tehtävissä. Se ei vähennä rikollisuuden määrää eikä paranna tai sopeuta vankeja yhteiskuntaan.⁷² Vaikka sen epäonnistumista on kuulutettu toista sataa vuotta, se on säilynyt.⁷³ Richard Quinney'n mukaan rikosoikeus toimii kapitalistista epäoikeudenmukaisuutta turvaavana instrumenttina.⁷⁴ Vankila tukee tätä turvaamistoimintaa, kuten Foucault totesi Attica-haastattelussaan.

Vankila voi hyvin tänäänkin, ainakin jos kriteerinä käytetään globaalin vankilapopulaation jatkuvaa kasvua.⁷⁵ Rangaistusjärjestelmää käytetään yhteiskunnallisen turvattomuuden ja epäjärjestyksen hallitsemiseksi. Sitä perustellaan turvaamistoimenpiteenä, joka sopii huonosti perus- ja ihmisoikeusmyönteiseen oikeusjärjestykseen. Vähäosaisuus ja marginalisoituminen kriminalisoidaan. Rikosoikeus ja vankeuslaitos pitävät kurissa riistettyjä luokkia. ”Porvarillisen valtion rikosoikeudellinen tuomiovalta on organisoitua luokkaterroria, jonka ero kansalaissodan aikana käytettävistä niin sanotuista poikkeustoimenpiteistä on vain aste-ero.”⁷⁶ Köyhiä, syrjäytyneitä ja etnisiä sekä rodullisia vähemmistöjä suljetaan vankiloihin siinä määrin, että vankeusrangaistusta voi pitää joukkoeristämisenä, Mathiesen huomauttaa.⁷⁷ Auktoritatiivisen hallinnan, väkivallan ja teknologioiden mekanismeihin sekä vankiloihin alistetaan rodullisesti määritettyjä väestönosia siinä määrin, että Yhdysvalloissa orjuus

on muuttunut värillisten miesten joukkoeristämiseksi.⁷⁸ Vankila toistaa rodullista kastijärjestelmää.⁷⁹ Yksilöiden ohessa kriminalisoidaan oletetut riskiryhmät. ”Rikolliseksi” luokiteltujen yksilöiden/yhteiskuntaryhmien/luokkien syrjintä on oikeutettua. Eristämislaitoksia käytetään paperittomien hallintaan. Vankeuden pelotevaikutus tai sosiaalistava merkitys ovat muuttuneet vankeuden turvallisuutta (eristetään vaaratekijät), yhteiskuntahygieniaa (eristetään häiriötekijät) ja auktoriteettia (eristetään poikkeavat) korostavaksi eristämisideologiaksi.

Eristäminen vankiloihin on kaikin puolin epäonnistunut, jos me arvioimme sitä rikollisuuden ehkäisemisen tai yhteiskuntaan sosiaalistamisen kannalta. Jos taas eristämistä pidetään joukkoeristämisen välineenä, niin sellaisena vankila on onnistunut. Yhdysvaltojen vankipopulaatiosta suurimman osan muodostavat alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat värilliset.⁸⁰ Rasismi, etninen syrjintä, taloudellinen eriarvoisuus ja sosiaalinen marginalisoituminen määrittävät yleisesti vankiloita. Vankila on sosiaalisten, terveydellisten ja myös poliittisten ongelmien kontrollimekanismi ja sellaisena osa kokonaisvaltaista turvallisuusteknologiaa.⁸¹ Vankila on globaali epätasa-arvon instituutio.

Vankilamalli leviää osaksi oikeudellisen ja yhteiskunnallisen kontrollin arkea.⁸² Mathiesenin mukaan terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta ovat oikeuttaneet oikeusvaltion ja oikeusvarmuuden vaarantavat informaatio- ja tarkkailujärjestelmät.⁸³ Pakolaisten sulkeminen leireille, turvapaikanhakijoiden säilöönnotto sekä koronaepidemian rokotepassit ovat jatkoa tälle. Rikosoikeuden sisälle ja sen ulkopuolelle on muodostunut ”pakkolaitosten saaristo”.⁸⁴ Eristäminen normalisoidaan.

Samalla Jeremy Benthamin kuvaama panoptikon-vankilatyyppejä leviää suljetuista laitoksista niin sanottuun vapaaseen yhteiskuntaan.⁸⁵ Yhteiskunta ja yksilöt alistetaan tarkkailulle ja kontrollille.⁸⁶ Vankeinhoidosta ja eristämisestä tulee arkipäivän turvallisuustekniikkaa. Elämmekö pehmeässä totalitarismissa, joka muodostuu yhteiskunnallisen, poliittisen, taloudellisen, oikeudellisen ja teknologisen vallan kokonaisuudesta, jossa poliittiset kiistat (erimielisyys kriminalisoinneista ja vankilasta) on alistettu konsensushallinnan järjestykselle (vallitseva kontrollipolitiikka on välttämättömyys)?

Samanaikaisesti julkinen valta ja sen taustalla vaikuttava demokraattinen päätöksenteko liudentuvat. Kontrolli, valvonta ja kuri yksityistään. Yksityiset turvapalvelut korvaavat poliisit ja vanginvartijat. Julkiset ja yksityiset eristämislaitokset nivotaan osaksi vankilateollisuutta (*prison industrial complex*), joka tehokkuuden/voiton maksimoinnin seurauksena sivuuttaa hyvän hallinnon ja oikeusturvan periaatteet.

KRITIIKIN STRATEGIAT

Vaikka abolitionismin tavoite on yksiselitteinen – vankilaton ja oikeudenmukainen yhteiskunta – teorat, strategiat ja taktikat vaihtelevat. Perinteiset ankarat vankilat kuten Attica voidaan korvata arkkitehtuuriltaan ja käytännöiltään avovankiloilla tai pehmeillä vankiloilla, jollaista Bijlmerbajes edusti. Osalle vangeista sulkeminen lähiön ”normaaliin” tornitaloon oli ahdistavampaa kuin perinteinen vankila. Vapaus oli ikkunan takana, mutta saavuttamaton. Vankeusrangaistus ei ole kaikkialla yhtä ja samaa kärsimystä. Mathiesenin mukaan yhteiskunnissa, joissa hallintoon ja oikeuslaitokseen luotetaan, rangaistukset ovat lievempiä kuin legitimaativajetta kärsivissä valtioissa.⁸⁷ Pohjoismaiset ja eurooppalaiset liberaalidemokraattiset rikoslait ja humanit vankeinhoitolaikokset eroavat toki autoritaaristen ja totalitarististen valtioiden kuritusjärjestelmistä.

Pitääkö vankilakritiikin pyrkiä humanimpien vankiloiden rakentamiseen ja vankien olosuhteiden parantamiseen? Vankien olosuhteita on ilman muuta parannettava. Vangeilla tulee olla yhdenvertaiset perus- ja ihmisoikeudet. Tällöin törmätään keskeiseen ongelmaan. Vapausrangaistus kohdistuu keskeiseen perus- ja ihmisoikeuteen. Vapauden riistävä vankila ei muutu asuintaloksi tai kuntoutuskeskukseksi olipa siellä kalterit tai ei. Oikeusperusteisella vankilakritiikillä on rajansa, vaikka samalla vankien perus- ja ihmisoikeuksia on puolustettava.⁸⁸

Vankila vapaudenriistona ei ole oikeuksien näkökulmasta legitiimi instituutio. Paikkaako vankilareformi ja vankien oikeudellisen aseman parantaminen vankilainstituution oikeutusvajetta? Onko minulla ylipäätänsä oikeutta asettaa tätä kysymystä vankilan ulkopuolelta? Viime kädessä vastaus reformin tarpeellisuuteen ja merkitykseen kuuluu vankeusrangaistusta kärsiville ja sen suorittaneille.

Nostan silti esiin Mathiesenin abolitionistisen strategian. Hän erottaa vankilan poistamisen pitkän aikavälin päämäärän lyhyen aikavälin tavoitteista. Jälkimmäiset eivät poista vankilaa, mutta ne pitäisi suunnitella niin, etteivät ne uudista vankilaa vahvistaen sen oikeutusta ja välttämättömyyttä yhteiskunnassa. Siksi lyhyen aikavälin tavoitteidenkin on purettava vankilan rakenteita ja eristäviä käytäntöjä. Vankien vapaa liikkuvuus, tapaamisrajoitusten poistaminen ja perusoikeuksien turvaaminen ovat tällaisia vankilainstituutioita purkavia negatiivisia uudistuksia.⁸⁹ Mutta abolitionistisen vankilakritiikin onkin rakentavan kritiikin sijasta oltava negatiivista kritiikkiä. Sen on asetettava vastakkain vankilan ja rangaistusjärjestelmän kanssa.⁹⁰ Se ei ole vaihtoehtoja tuottava reformilähde vaan olemassa olevien oikeudellisten, poliittisten ja teoreettisten

konstruktioiden ja käytäntöjen kiistäjä.⁹¹ Ratkaisuna on ”päättymättömyyden politiikka”, jossa abolitionismin keinot ja lyhyen ajan tavoitteet ovat aina tulemisen tilassa, niin että se liikkuu yhtenäen uudistuksen ja kumouksen välillä.⁹² Mathiesenin mukaan lainsäädännön muutoksetkaan eivät riitä, koska ne eivät vaikuta yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin perusrakenteisiin.⁹³

Vuonna 2015 *The Politics of Abolition* teoksen uudistetun laitoksen esipuheessa Mathiesen pitää kiinni alkuperäisestä näkemyksestään: vankilat ovat epäinhimillisiä laitoksia. Mutta koska vankilat ovat tosiasia, niin nyt abolitionisteilta tarvitaan positiivisia uudistuksia vankien olosuhteiden parantamiseksi. Vankiloiden inhimillistäminen ei nimittäin vahvista rangaistusjärjestelmää.⁹⁴ Vankilat pärjäävät hyvin riippumatta siitä, kuinka humaaneja laitoksia ne ovat.

Kuten sanottu, uusia vankiloita rakennetaan kiihtyvällä tahdilla ja oikeudellinen rangaistusjärjestelmä kytketään yhä tiiviimmin muihin julkisiin ja yksityisiin repressiivisiin koneistoihin. Rikollisuuden lisääntymisen sijasta marginalisoituminen, hyvinvointivaltion purkamisen, turvattomuuden kokemukset, ankarammat rangaistuskäytännöt (huumausaineet) ja uudet kriminalisoinnit (terrorismi) ovat nostaneet vankilukuja.⁹⁵ Vankilateollisuus on normalisoinut eristämistä, samalla kun uusi normaali on omaksunut vankilateollisuuden käytäntöjä.⁹⁶ Christien utooppisista yhteisöistä ei ole poliittiseksi tai oikeudelliseksi vaihtoehdoiksi.⁹⁷

Vaikka Mathiesen pitää vankiloiden poistamista edelleen realistisena tavoitteena, niin hänen mukaansa olisi syytä siirtyä hyökkäävästä vaiheesta puolustavaan asenteeseen.⁹⁸ Uusien vankiloiden rakentaminen tulee estää ja samalla parantaa oloja vankiloissa.⁹⁹ Hyvinvointivaltion (sosiaali- ja terveyspalvelut) ja oikeusvaltion (oikeusapu, oikeusvarmuus ja subjektiiviset oikeudet) periaatteiden turvaaminen vankiloissa parantaa vankien olosuhteita, mutta vaikuttaa myös eristyslaitoksen rakentamiseen ja käytäntöihin.¹⁰⁰ Erimielisyydet vankien oikeuksista ja olosuhteista eivät pelkästään vahvenna vankeuteen perustuvaa rangaistusjärjestelmää. Poliittisen kiistan myötä vankila saattaa avautua, ja samalla vaiennetuista vangeista muodostuu kamppailun myötä uusiin kiistoihin valmistuneita poliittisia subjekteja. Uudistusvaatimusten myötä on mahdollista tuoda esiin vankilan perustavanlaatuinen epäinhimillisuus.¹⁰¹ Siksi vankiloissa tarvitaan *välittömiä* uudistuksia Attican tavoin. Mathiesen painottaa konkreettisten poistamisten ja pienien voittojen merkitystä osana ”pysyvää ja perustavaa kriittistä asennetta vankiloita ja rangaistusjärjestelmää kohtaan”.¹⁰²

Kulkiko aika negatiivisen abolitionismin ohi, jota itsekin edustin: reformien sijaan vankilan kurjuus ja sen eristämiskäytännöt viedään äärimmilleen niin, että tässä katastrofistrategiassa vankila paljastuu lopultakin oikeudellisesti, moraalisesti ja poliittisesti sietämättömäksi laitokseksi.

Toisaalta Mathiesen pitää yhä kiinni ”vankilaprotestien ja -kamppailujen” merkityksestä.¹⁰³ Ja Davisin mukaan vankiloiden reformiliikkeet ovat lähes yhtä vanhoja kuin vankilainstituutio. Ne ovat aina sivuuttaneet radikaalit muutokset. Vankiloiden repressiivisten rakenteiden uudistukset ovat radikaalin muutoksen sijaan tarjonneet liiman, joka on taannut niiden jatkuvuuden ja hyväksynnän. Reformin samaistaminen todelliseen muutokseen painottaa konservatismia. Todellinen muutos edellyttää sen ymmärtämistä, että vankila – kuten myös poliisitoiminta – ruumiillistaa systeemistä ja rakenteellista rasismia. Sitä ei ole mahdollista korjata kosmeettisin reformein. Inhimillisempi vankila on Davisin mukaan yhtä mielekäs vaatimus kuin inhimillisempi orjuus. Keskittyminen pikkuparannuksiin vankilaolosuhteissa siirtää katseen pois eristämisen poistamisen laajemmasta päämäärästä, jossa ihmiset vapautetaan vankiloista ja eristämiskeskuksista.¹⁰⁴ Ja edelleen orjuuden jo tapahtunut poistaminen ja vankilan tuleva poistaminen eivät yksinään riitä. On muutettava taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia olosuhteita, joissa orjuus kukoisti tai vankila kukoistaa.¹⁰⁵

Colin Kaepernickin perustama *Abolition for the People* edustaa radikaalia vankilakritiikkiä.¹⁰⁶ Hänen mukaansa eristämiseen perustuva yhdysvaltalainen valtiojärjestys (*carceral state*) on purettava. On lopetettava mustien, värillisten ja alkuperäiskansojen ihmisarvoa loukkaavat lait, instituutiot, rakenteet ja käytännöt. Yksittäisten poliisien tuomitseminen mustiin kohdistuvasta väkivallasta tai edes poliisikäytäntöjen uudistaminen ei riitä. Tilanahtautta poistavien uusien vankiloiden rakentamisella ja vankien epäinhimillisten olosuhteiden parantamisellakaan ei ole merkitystä.¹⁰⁷ Vankilauudistukset merkitsevät lisäinvestointeja eristävään valtioon.¹⁰⁸ Osallistuminen reformeihin merkitsee ”institutionaalisen valkoisen ylivallan, sorron ja kuoleman uusintamista”.¹⁰⁹ Vankilareformit eivät siten poista eristäviä pakkolaitoksia vaan oikeuttavat yhteiskunnan hylkäämän väestön lisääntyvän eristämisen. Vankeusrangaistus on väkivaltaista identiteetin murtamista ja väliaikainen kuolemantuomio.¹¹⁰

Ruth Wilson Gilmore kääntää kysymyksen siitä, onko joku suljettava vankilaan, kysymykseksi siitä, miksi käsitellä ongelmia toistamalla ongelmia synnyttäviä toimintamalleja. Reformit eivät poista vankeusrangaistuksen ratkaisumalleja.¹¹¹ Sen ohella vankilakriittiset liikkeet ovat pääsääntöisesti kritisoineet vankilaa miesvankien näkökulmasta sivuuttaen

naisvankien kuten myös LGBTQ+-ihmisten kokemukset väkivallasta ja syrjinnästä vankiloissa ja sen ulkopuolella.¹¹²

Palataan Atticaan ja Pariisiin. Totuusdiskurssin sijaan Foucault näki vankilaprotestit tilannesidonmaisina taisteluina. GIP ei puhunut vankien puolesta tai edes heidän nimissään. Eristetyille – ja siten vaiennetuille ja näkymättömille – vangeille se mahdollisti näkyvyyden, jolla he voisivat puhua omalla äänellään poliittisina subjekteina.¹¹³ Gilles Deleuze, hänkin GIP:n perustajia, vahvistaa tämän. On avattava ja mahdollistettava tiloja, joissa vangeilla on oma ääni, jota kansalaisten on kuultava. Siksi pelkät uutiskuvat vankiloiden katoilla mieltään osoittavista vangeista eivät riittäneet. Yhteiskuntaan oli luotava laajempia vankilan vastaisten diskurssien tiloja.¹¹⁴ Vankilaperusteinen rikosoikeus on legaalisen oikeusjärjestyksen osa, jonka monet kokevat legitimizeettiä vailla olevana syrjäyttävänä ja eriarvoisuutta tuottavana instituutioon.¹¹⁵

LOPPU (VANKILALLE)

Tämä on vastaukseni kysymykseen ”miksi abolitionismi”? Abolitionismi on, Mathiesen sanoo, ”*asenteena* toimintakykyinen ja tärkeä”.¹¹⁶ Siksi ”abolitionistisen asenteen vaalimista ja kehittämistä” on kehitettävä päätymättömänä vankiloiden ja rangaistusjärjestelmän kritiikkinä.¹¹⁷

Vankilaperusteinen rikosoikeus on legaalisen oikeusjärjestyksen osa, mutta se on vailla legitimizeettiä oleva syrjäyttävä ja eriarvoisuutta tuottava instituutio.¹¹⁸ On lopetettava puhuminen rikosoikeudesta ja kriminaalipolitiikasta osana legitiimiä oikeusjärjestystä ”aivan kuin siinä olisi kyse vain rikoksesta”.¹¹⁹

Aiemmin mainitut uudet tekniset ja digitaaliset valvontakeinot eivät ole korvanneet eristyslaitoksia. Pikemminkin ne muodostavat yhdessä kattavan kontrollimekanismin, jonka kohteena jokainen on mutta joka kohdistuu erityisesti määrättyihin väestöryhmiin. Kontrollin, kurinpidon ja hallinnan verkostot sekä laajenevat että tihentyvät. Jos digitaalisesta teknologiasta muodostuisikin vapausrangaistuksen vaihtoehto, niin se ei ole todellinen vaihtoehto oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa. Se todennäköisesti lisää eriarvoistumista, syrjäytymistä ja marginalisointumista. Ongelmallinen on myös ennalta ehkäisevä rikostorjunta, joka esittää itsensä tehokkaampana keinona kuin hyvinvointivaltion, yhteiskunnallisen solidaarisuuden, tasa-arvon ja emansipaation demokraattinen politiikka.

Myöskään rikosoikeutta korvaavat hallinnolliset seuraamukset, *soft-law*-instrumentit ja sovittelumeکانismit eivät ole ongelmattomia.¹²⁰

Abolitionismi ei kuitenkaan merkitse arvonihilismiä tai puuttumattomuutta riitoihin, konflikteihin, vääryyksiin ja väkivaltaan vaan esittää eunomisen – restoratiivisen ja reparaatiivisen oikeuden – vahvistamista suhteessa repressiiviseen oikeuteen.¹²¹ Rikosoikeuden ansiona on pidettävä sen laillisuusperiaatetta, oikeusturvatakuuta ja syyttömyysolettamaa, joskin niiden tehokas toiminta edellyttää hyvin toimivaa legitiimiä oikeusvaltiota. Älkää ottako tätä kuitenkaan rangaistusjärjestelmän puolustuksena.

Vaatus vankiloiden poistamisesta pitää siten yhdistää eristämideologian ja kehittyvien digitaalisten ja muiden kontrollitekniologioiden vastustamiseen. Kriittisen teorian ja käytännön on oltava päättämätöntä, kuten Mathiesen totesi lähes viisikymmentä vuotta sitten. Tai kuten Kaepernick sanoo, reformien sijaan on tunnustettava, että ”systemiset ongelmat edellyttävät systeemisiä ratkaisuja”.¹²²

Oikeudelliset tai moraaliset ihmisoikeudet eivät nekään ratkaise vankilan oikeuttamisvajetta. On toki tärkeä puolustaa vankien oikeuksia ja puhua oikeuksien kieltä vankilakritiikissä, mutta se ei poista vankilan perustavaa ongelmaa. Vankila on instituutio, joka perustuu eristämiseen, syrjäyttämiseen, kontrolliin ja ihmisarvon mitätöimiseen. Turvallisuuden, hyvinvoinnin ja oikeuksien kanssa julkisella vankilainstituutiolla tai kaupallisella eristämisen- ja valvontateollisuudella ei ole tekemistä.

Abolitionismi ei ole vain rikoksen ja vankilan negatiivista kritiikkiä vaan samalla oikeudenmukaisuuden teoretisointia ja käytäntöjä.¹²³ Nämä kaksi – poistava kritiikki ja oikeudenmukaisuus vaihtoehtona – ovat toistensa erottamattomia tovereita.

Vankilan ja rangaistusjärjestelmän vaihtoehtona on oikeudellinen ja yhteiskunnallinen tulevaisuus, jossa oikeudenmukaisuutta ajatellaan ilman rankaisemista tai sitä korvaavia tarkkailu-, kontrolli- ja kurinpito-mekanismeja. Oikeudenmukainen yhteiskunta on ”vapaa poliisitoiminnan ja vankiloiden terrorista”.¹²⁴ ”Kyse ei ole vain yhteiskunnasta ilman vankiloita, vaan yhteiskunnasta ilman väkivaltaa, oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta, jossa jokaista arvostetaan.”¹²⁵

Kahdeksas kierros on käyty, joten palaisin Amsterdamin vuoden 1984 ICOPA-konferenssiin, jossa Herman Bianchi määritteli abolitionismin pyrkimykseksi yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen.¹²⁶ Pitäisin tästä kiinni – päättämättömästi.

7. OIKEUS ILMAN VANKILOITA

VIITTEET

1. Luku julkaistaan postuumisti. Teksti on haluttu pitää kirjoittajansa mukaisena, ja toimituskunta on tehnyt siihen vertaisarvion jälkeen vain välttämättömiä kielenhuollollisia muutoksia.
2. Kneepkens 1985; ks. myös Hirvonen 1985.
3. *International Conference on Prison Abolition* muodosti abolitionismista kansainvälisen liikkeen. Sen ensimmäinen konferenssi pidettiin Torontossa vuonna 1983 ja toinen Amsterdamissa 1985. Toronton konferenssista vastasi hyväntekeväisyysuuntautunut *Quaker Committee on Jails and Justice*, kun taas Amsterdamissa vastuussa oli oikeuspoliittisesti orientoitunut Vrije Universiteitin kriminologisen instituution johtaja Herman Bianchi. Vuonna 1987 konferenssi nimettiin uudelleen: *International Conference on Penal Abolition*. Vankilainstituutiosta kritiikki laajentui kriminaalipolitiikkaan. Ks. Bianchi & van Swaaningen 1986.
4. Foucault 1980, 316.
5. Davis 2003, 15.
6. Andenæs 1997, 67.
7. Abolitionismi-termin varhaisimpia käyttäjiä olivat englantilaiset kveekarit. Vuonna 1787 perustettu *Abolition Society* ajoi orjakaupan ja orjuuden poistamista. Seuraavassa vaiheessa abolitionismi yhdistettiin kuolemanrangaistuksen poistamiseen. Jälleen kerran kveekarit olivat etujoukossa vaatiessaan, nyt Yhdysvalloissa, kuolemanrangaistuksen poistamista. Davis 1986, 20–40. Cesare Beccarian *Dei delitti e delle pene* (1764) saattaa olla tässä mielessä ensimmäisiä abolitionistisia teoksia.
8. Kiitokset pianisti Kosta Jakicille, joka opasti minut teokseen.
9. Thompson 2016.
10. Davis 2003, 57.
11. Foucault 1991, 26–27.
12. Foucault 1980, 364–366.
13. Foucault 1991, 28.
14. Foucault 1971.
15. Foucault 1994. Ks. myös Foucault, Vidal-Naquet & Domenach 1994; Foucault 1971.
16. Artières, Quro & Zancarini-Fournel 2003.
17. Groupe d'Information sur les Prisons 1971a.
18. Artières, Quro & Zancarini-Fournel 2003.
19. Friedman 2021.
20. Jackson 1994, 16.
21. Groupe d'Information sur les Prisons 1971b.
22. Heiner 2007; ks. myös Jones 1998, 313–356; Davis 2013.
23. Vertailukohteena voi tutustua Thomas Mathiesenin sosiologiseen klassikkotutkimukseen Norjan hoito-orientoituneesta vankilasta. Mathiesen 1965.
24. Christie 1983, 11–25.
25. Davis 2003, 16.
26. Beccaria 1998, 33.
27. Foucault 2010, 9.
28. Davis 2003, 9–10.
29. Scott 2013, 1–22.
30. Gali 2020.
31. Rancière 2009.
32. Mathiesen 2004, 14.
33. Andenæs 1997, 67.
34. Minkkinen 1988, 306–309.

35. Mathiesen 1974b. Teos yhdistää Thomas Mathiesenin norjankieliset teokset *Det uferdige* (1970) ja *Pressgruppe og samfunnsstruktur* (1973).
36. Ruotsin Strömsundissa järjestettiin vuonna 1966 *Varkaiden parlamentti*, jossa nykyiset ja entiset vangit puhuivat yleisölle vankilaelämästä. Syntyi neljä kriittistä vankilii-kettä, joiden vaatimukset ulottuivat vankiloiden uudistamisesta niiden poistamiseen: KRUM (Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering, Ruotsi 1966), KRIM (Tanska 1967), Marraskuun liike (Suomi 1967) ja KROM (Forening for kriminalre-form, Norja 1968). KROM on jatkunut muiden vankilajärjestöjen hiivuttua luoden sosiaalisessa mediassa vaihtoehtoisia julkisia tiloja, joissa vangit, tuomarit, juristit ja viranomaiset keskustelevat kriminaalipolitiikasta; Mathiesen 1974a, 45–50.
37. Mathiesen 2015, 31. Kertooko vuonna 2021 julkaistu Michael J. Coylen ja David Scottin toimittama modernia rangaistusjärjestelmää kritisoiva teos *The Routledge International Handbook of Penal Abolition* (2021) abolitionismin aina ajankohtaisesta radikaalista vetovoimasta vai sen sosiaalistamisesta rikosoikeuden, rangaistusteo-rioiden ja yhteiskuntatieteiden sisäiseksi diskurssiksi?
38. Alexy 2010, 167–182; 2009, 21–38.
39. Vrt. Koivukari 2020, 6.
40. Hulsman & de Célis 1982, 107; Hulsman 1991, 681–709.
41. Hulsman 1986, 63–80, 71.
42. Christie 2000, 22.
43. Ks. Cohen & Scull 1986.
44. Bianchi 1986a, 113.
45. Carrier & Piché 2005, 12.
46. Minkkinen 1992; Melander 2013.
47. Koivukari 2020, 301.
48. Ks. Minkkinen 2006; Hirvonen 1996.
49. Bianchi 1986a, 115.
50. Jareborg 1985, 1.
51. Koivukari 2020 3.
52. Ks. Scheerer 1986, 5–10; Briggs 1975.
53. Kushner 2019; Gilmore 2007. Angela Davis ja Ruth Wilson Gilmore olivat perusta-massa abolitionistista *Critical Resistance* -projektia 1990-luvulla.
54. Andenæs 1994, 13.
55. Bianchi 1986a, 118.
56. Patterson 1982; ks. myös Scott 2020, 141–142.
57. Foucault 1980, 350.
58. Sykes 1958, 64.
59. Foucault 1980, 317.
60. Foucault 1980, 364–366.
61. Foucault 1980, 369.
62. Foucault 1980, 371.
63. Mathiesen 1964, vii. Mathiesenin empiirisen tutkimuksen lähtökohdat ovat yhä ajan-kohtaisia.
64. Christie 1983, 11–25.
65. Cullen, Fischer & Applegate 2000, 1–79; vrt. Christie 1983.
66. Negri 2008.
67. Lesage de la Haye 2019, 28–29.
68. Foucault 1980, 364–366.
69. Travis 2002, 73.
70. Alexander 2010, 177; Pager 2003, 942.
71. Wasquant 2000, 377–389.
72. Foucault 1980, 364–366.
73. Foucault 1980, 371.
74. Quinney 1977.
75. Scott 2013, 2–10.

76. Pašukanis 1985, 149.
77. Mathiesen 2015, xv.
78. Alexander 2010, 117.
79. Alexander 2010.
80. Alexander 2010, 299.
81. Lacoue-Labarthe & Nancy 1983, 189.
82. Davis 2003.
83. Mathiesen 2013.
84. Foucault 1980, 406.
85. Panoptikonmallissa vankilarakennuksen pystyakselin kohdalla olevasta monikerroksisesta tarkkailutornista voidaan nähdä vankisellin jokaiseen nurkkaukseen vangin näkemättä sitä, tarkkaillaanko häntä vai ei. Viimeinen tämän mallinen vankila, Illinoisin Statevillen vankilan F-osa (*roundhouse*), suljettiin vuonna 2016. Sen häkkimäisten ja kaitutinkaappimaisten olosuhteiden sanottiin aiheuttavan kaoottisen ympäristön, josta seurasi vangeille aistimellisia painajaisia.
86. Foucault 1980, 409.
87. Mathiesen 1974b, 8.
88. Ks. Hudson 2003; Downes ym. 2011.
89. Olin sitoutunut vankiloiden poistamiseen. Reformeille ei ole ollut sijaa. Vankilan idea – rankaiseminen eristämällä – pitäisi viedä äärimmäisyyksiin, niin että se osoittautuisi oikeudellisesti, moraalisesti ja poliittisesti sietämättömäksi. Vaikka teoreettisella tasolla pidän tästä kiinni, en voi puhua sen puolesta ottamatta huomioon vankeusrangaistusta kärsivien ja kärsineiden kokemuksia ja näkemyksiä. Siksi vankien oikeuksien ja vapauksien turvaaminen on välttämätöntä lyhyellä tähtämellä ja edellytys pitkän tähtäimen tavoitteeseen vankiloiden poistamisesta. Lyhyen tähtäimen erimielisyys vankilasta on vankien oma kamppailun asia. (Mathiesen 1974b.)
90. Mathiesen 1974b, 13–14.
91. Scheerer 1986, 5–20.
92. Mathiesen 1974b, 18–29.
93. Mathiesen 1980.
94. Mathiesen 2015, 23.
95. Christie 2000, 13–17; Mathiesen 2015, 7.
96. Ks. Sudbury 2005, 162–179.
97. Christie 1983, 68–78.
98. Ks. Rolston & Thomlinson 1986.
99. Mathiesen 1986, 84.
100. Mathiesen 1990, 11; vrt. Mathiesen 2015, 23–24.
101. Mathiesen 1974b, 87; ks. Mathiesen 1987.
102. Mathiesen 2015, 31.
103. Mathiesen 2015, 7.
104. Davis 2003.
105. Davis 2020.
106. Kaepernick 2020. Kaepernick oli amerikkalaisen jalkapallon ykköspelinrakentaja San Francisco 49ers -joukkueessa. Hän aloitti polvistumiset Yhdysvaltain kansallislaulun aikana osoittaakseen mieltä rasismia vastaan. Mielenilmaus maksoi hänelle hänen uransa.
107. Kaepernick 2020.
108. New Yorkin *No New Jails* -kampanjalle pahamaineisen Rikers Islandin vankilakompleksin sulkemissuunnitelma oli voitto. Sitä seurasi kuitenkin päätös sijoittaa miljoonia dollareita neljän inhimillisemmän ja turvallisemman laitoksen rakentamiseen.
109. Kaepernick 2020.
110. De la Haye 2019, 28–29.
111. Kushner 2019; Gilmore 2007.
112. Gender Violence and the Prison Industrial Complex: Statement by Critical Resistance and INCITE! Women of Color Against Violence 2006.

113. De Folter 1986, 10, 39–62.
114. Deleuze & Rabinow 2016, 288–293.
115. Wacquant 2001, 401–412.
116. Mathiesen 2008, 58–63.
117. Mathiesen 2008, 59.
118. Wacquant 2001, 401–412.
119. Alexander 2010, 295.
120. Ks. Sieber ym. 2018.
121. Van Swaaningen 1987, 97–113.
122. Kaepernick 2020.
123. *Abolitionist Futures* -liike pyrkii vastaamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin ilman rikosoikeutta. Rikosoikeusjärjestelmä vahvistaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Vankeus hajottaa perheet ja traumatisoi vangit. Vankila ei kohtaa yhteiskunnallisen vääryyden syitä ja seurauksia, minkä lisäksi vankipopulaation kasvu ei ole mitenkään vähentänyt väkivaltaa ja rasismia. Vaihtoehtona on sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (*Abolitionist Futures*.)
124. Kaepernick 2020. Ks. Voidaanko vaihtoehdot rangaistusjärjestelmälle löytää yhteisöllisyydestä. Christie 1983, 68–78; Saleh-Hanna 1995, 43–67.
125. Jacquard 1993, 213.
126. Bianchi 1986b, 147–156.

KIRJALLISUUS

- Abolitionist Futures*. <https://abolitionistfutures.com>. Katsottu 12.2.2021.
- Alexander, Michelle (2010). *The New Jim Crow. Mass Incarceration in the Age of Colorblindness*. New York: The New Press.
- Alexy, Robert (2009). Ideales Sollen. Teoksessa Laura Clérico & Jan-Reinard Sieckmann (toim.): *Grundrechte, Prinzipien und Argumentation*. Baden-Baden: Nomos, 21–38.
- (2010). The dual nature of law. *Ratio Juris* 23:2, 167–182.
- Andenæs, Johannes (1994). *Straffen som problem*. Oslo: Exil.
- (1997). *Alminnelig straffrett*. 4. laitos. Oslo: Universitetsforlaget.
- Artières, Philippe, Laurent Quro & Michelle Zancarini-Fournel (toim.) (2003). *Le Groupe d'information mation sur les Prisons. Archives d'une lutte, 1970–1972*. Paris: IMEC.
- Beccaria, Cesare (1998). *Rikoksesta ja rangaistuksesta*. Suom. Kai Heikkilä. Helsinki: Edita. (Ital. alkuteos 1764.)
- Bianchi, Herman (1986a). Abolition: Assensus and sanctuary. Teoksessa Herman Bianchi & René van Swaaningen (toim.): *Abolitionism. Towards a Non-Repressive Approach to Crime*. Amsterdam: Free University Press, 113–126.
- (1986b). Pitfalls and strategies of abolition. Teoksessa Herman Bianchi & René van Swaaningen (toim.): *Abolitionism. Towards a Non-Repressive Approach to Crime*. Amsterdam: Free University Press, 147–155.
- Bianchi, Herman & René van Swaaningen (toim.) (1986). *Abolitionism. Towards a Non-Repressive Approach to Crime*. Amsterdam: Free University Press.
- Briggs, Dennie (1975). *In Place of Prison*. London: Temple Smith.
- Carrier, Nicolas & Justin Piché (2005). Actualité de l'abolitionnisme. *Champs Pénal* 12. <https://doi.org/10.4000/champpenal.9163>. Katsottu 12.2.2021.
- Christie, Nils (1983). *Piinan rajat*. Suom. Vuokko Jurva. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeussosiologian julkaisuja. (Engl. alkuteos 1981.)
- (2000). *Crime Control as Industry. Towards Gulags, Western Style*. 3. painos. New York: Routledge. (Ilm. alun perin 1993.)
- Cohen, Stanley & Andrew Scull (toim.) (1986). *Social Control and the State*. Oxford: Basil Blackwell.
- Coyle, Michael J. & David Scott (2021). *The Routledge International Handbook of Penal Abolition*. New York: Routledge.

- Cullen, Francis T., Bonnie S. Fischer & Brandon K. Applegate (2000). Public opinion about punishment and correction. *Crime and Justice* 27:1, 1–79.
- Davis, Angela Y. (2003). *Are Prisons Obsolete?* New York: Seven Stories Press.
- (2013). *An Autobiography*. New York: International Publishers.
- (2020). Why arguments against abolition inevitably fail. *Level* 6.10.2020. <https://level.medium.com/why-arguments-against-abolition-inevitably-fail-991342b8do42>. Katsottu 12.2.2021.
- Davis, David Brion (1986). *From Homicide to Slavery. Studies in American Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- De Folter, Rolf (1986). On the methodological foundations of the abolitionist approach to criminal justice system. A comparison of the ideas of Hulsman, Mathiesen and Foucault. *Contemporary Crisis* 10:1, 39–62.
- Deleuze, Gilles & Paul Rabinow (2016). Foucault and prison. Teoksessa Nicolae Morar, Thomas Neil & Daniel W. Smith (toim.): *Between Deleuze and Foucault*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 288–293.
- Downes, David, Paul Rock, Christine Chinkin & Conory Geart (toim.) (2011). *Crime, Social Control and Human Rights. From Moral Panics to States of Denial. Essays in Honour of Stanley Cohen*. New York: Routledge.
- Foucault, Michel (2010). *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus. (Ransk. alkuteos 1966.)
- (1971). *Lordre du discours*. Paris: Gallimard.
- (1980). *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eeva Nivanka. Helsinki: Otava. (Ransk. alkuteos 1975.)
- (1991). Michel Foucault on Attica. An interview by John K. Simon. *Social Justice* 18:3, 26–34. (Ilm. alun perin 1974.)
- (1994). 'Je perçois l'intolérable'. Interview with Geneviève Armedler. *Journal de Genève: Samedi littéraire* 24.7.1971. (Ilm. alun perin 24.7.1974.) Teoksessa Michel Foucault: *Dits et écrits II*. Paris: Gallimard, 203–205.
- Foucault, Michel, Pierre Vidal-Naquet & Jean-Marie Domenach (1994). Manifeste du GIP. Teoksessa Michel Foucault: *Dits et écrits II*. Paris: Gallimard, 174–175. (Ilm. alun perin 8.2.1971.)
- Friedman, Brittany (2021). *Born in Blood. Death Work, White Power, and the Rise of the Black Guerilla Family*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Gali, Morning Star (2020). Stolen freedom: The ongoing incarceration of California's Indigenous Peoples. *Level* 12.10.2020. <https://level.medium.com/stolen-freedom-the-ongoing-incarceration-of-californias-indigenous-peoples-a5f55eba2765>. Katsottu 12.2.2021.
- Gender Violence and the Prison Industrial Complex: Statement by Critical Resistance and INCITE! Women of Color Against Violence (2006). Teoksessa INCITE! (toim.): *The Color of Violence: The INCITE! Anthology*. Durham: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822373445>. Katsottu 12.2.2021.
- Gilmore, Ruth Wilson (2007). *Golden Gulag. Prisons, Surplus, Crisis, and Opposition in Globalizing California*. Berkeley: University of California Press.
- Groupe d'Information sur les Prisons (1971a). *Enquête dans vingt prisons. Intolérable 1*. Paris: Champ Libre.
- (1971b). *L'Assassinant de George Jackson. Intolérable 3*. Paris: Gallimard.
- Heiner, Brady Thomas (2007). Foucault and the Black Panthers. *City* 11:3.
- Hirvonen, Ari (1985). Abolitionism in manifesti. *Turun ylioppilaslehti* 29.3.1985.
- Hudson, Barbara (2003). *Understanding Justice. An Introduction to Ideas, Perspectives, and Controversies in Modern Penal Theory*. Maidenhead: Open University Press.
- Hulsman, Louis (1986). Critical criminology and the concept of crime. *Contemporary Crises* 10, 63–80.
- (1991). The abolitionist case. *Israel Law Review* 25:3–4, 681–709.
- Hulsman, Louis & Jacqueline Bernat de Célis (1982). *Peines perdues. Le système pénal en question*. Paris: Le Centurion.

- Jackson, George (1994). *Soledad Brother. The Prison Letters of George Jackson*. Chicago: Chicago Review Press. (Ilm. alun perin 1970.)
- Jacquard, Albert (1993). *Un monde sans prison*. Paris: Seuil.
- Jareborg, Nils (1985). Determinism och straffrättslig ansvar. Teoksessa Nils Jareborg & Per Ole Träskman (toim.): *Skuld och ansvar. Straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson*. Uppsala: Iustus förlag, 1–33.
- Jones, Charles E. (1998). *The Black Panther Party Reconsidered*. Baltimore: Black Classics Press.
- Kaepernick, Colin (2020). The demand for abolition. *Level* 6.10.2020. <https://level.medium.com/the-demand-for-abolition-979c759ff6f>. Katsottu 12.2.2021.
- Kneepkens, Manuel (1985). The prison of Amsterdam. The Biljmerbajes and the Battle of Jericho. (Julkaisematon käsikirjoitus.)
- Koivukari, Kristiina (2020). *The Crumbling Narrative of Modern European Criminal Justice*. Väitöskirja. Helsinki: University of Helsinki.
- Kushner, Rachel (2019). Is prison necessary? Ruth Wilson Gilmore might change your mind. *The New York Times* 17.4.2019.
- Lacoue-Labarthe, Philippe & Jean-Luc Nancy (1983). Le 'retrait' du politique. Teoksessa *Le Retrait du politique*. Paris: Galilée, 183–200.
- Lesage de la Haye, Jacques (2019). *Labolition de la prison*. Montreuil: Libertalia.
- Mathiesen, Thomas (1965). *The Defences of the Weak. A Sociological Study of a Norwegian Correctional Institute*. London: Tavistock.
- (1970). *Det uferdige*. Oslo: Pax Forlag.
- (1973). *Pressgruppe og samfunnsstruktur*. Oslo: Pax Forlag.
- (1974a). The prison movement in Scandinavia. *Crime and Social Justice* 1:1, 45–50.
- (1974b). *The Politics of Abolition. Essays in Political Action Theory*. Oslo & London: Universitetsforlaget & Martin Robertson.
- (1980). *Rätt, samhälle och politisk handling. Ett bidrag till en politisk strategi under senkapitalismen*. Stockholm: Norstads.
- (1986). The politics of abolition. *Contemporary Crises* 10, 81–94.
- (1987). *Kan fängsel försvafres*. Oslo: Pax forlag.
- (1990). KROM – Norwegian Association for Penal Reform. A paper presented at the 18th annual conference of the European Group for the Study of Deviance and Social Control, Haarlem.
- (2004). *Silently Silenced. Essays on the Creation of Acquiescence in Modern Society*. Winchester: Waterside Press.
- (2008). The abolitionist stance. *Journal of Prisoners on Prisons* 17:2, 58–63.
- (2013). *Towards a Surveillance Society. The Rise of Surveillance Systems in Europe*. Hook: Waterside Press.
- (2015). *The Politics of Abolition Revisited*. New York: Routledge.
- Melander, Sakari (2013). Ultima ratio in European criminal law. *Oñati Socio-Legal Series* 3:1, 42–61.
- Minkkinen, Panu (1992). Rikosoikeus, *ultima ratio* -periaate ja kriittinen oikeusoppi: huomioita oikeudenalan marginaaleista. *Lakimies* 90:5, 722–730.
- (1988). Kriminaalipolitiikan paradigma v. abolitionistinen paralogia. *Tiede & edistys* 13:4, 306–309.
- (2006). "If taken in earnest": Criminal law doctrine and the last resort. *The Howard Journal of Criminal Justice* 45:5, 521–536.
- Negri, Antonio (2008). Teoksessa Angela Melitopoulos: *The Cell* (video). Barcelona: ActarD.
- Pager, Devah (2003). The mark of a criminal record. *American Journal of Sociology* 108:5, 937–975.
- Pašukanis, Jevgeni (1985). *Valittuja teoksia yleisen oikeus- ja valtioteorian alalta*. Moskova: Progress. (Ven. alkuteos. 1980.)
- Patterson, Orlando (1982). *Slavery and Social Death. A Comparative Study*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Quinney, Richard (1977). *Class, State, and Crime. On the Theory and Practice of Criminal Justice*. New York: David McKay Company.
- Rancière, Jacques (2009). *Erimielisyys. Poliitiikka ja filosofia*. Suom. Heikki Kujansivu. Helsinki: Tutkijaliitto. (Ransk. alkuteos 1995.)
- Rolston, Bill & Mike Tomlinson (toim.) (1986). *The Expansion of European Prison System*. Stockholm: European Group of the Study of Deviance and Social Control.
- Saleh-Hanna, Viviane (1995). Taking too much for granted: Studying the movement and re-assessing the terms. Teoksessa Gordon West & Ruth Morris (toim.): *The Case for Penal Abolition*. Toronto: Canadian Scholars' Press, 43–67.
- Scheerer, Sebastian (1986). Towards abolitionism. *Contemporary Crises* 10:1, 5–10.
- Scott, David (2013). Why prison? Posing the question. Teoksessa David Scott: *Why Prison?* Cambridge University Press, 1–22.
- (2020). *For Abolition: Essays on Prisons and Socialist Ethics*. Hampshire: Waterside Press.
- Sieber, Ulrich, Valsamis Mitsilegas, Christos Mylonopoulos, Emmanouil Billis & Nandor Knust (toim.) (2018). *Alternative Systems of Crime Control. National, Transnational, and International Dimensions*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Sudbury, Julia (2005). Celling black bodies: Black women in the global prison industrial complex. *Feminist Review* 70:80, 162–179.
- Sykes, Gresham (1958). *The Society of Captives*. Princeton: Princeton University Press.
- Thompson, Heather Ann (2016). *Blood in the Water. The Attica Prison Uprising of 1971 and its Legacy*. New York: Pantheon Books.
- Travis, Jeremy (2002). *But They All Come Back. Facing the Challenges of Prison Reentry*. Washington: Urban Institute Press.
- Van Swaaningen, René (1987). The image of power: Abolitionism, emancipation, authoritarian idolatry and the ability of unbelief. Teoksessa Bill Rolston & Mike Tomlinson (toim.): *Civil Rights, Public Opinion and the State*. Bristol: European Group for the Study of Deviance and Social Control, 97–113.
- Wacquant, Loïc (2000). The new 'peculiar institution': On the prison as surrogate ghetto. *Theoretical Criminology* 4:3, 377–389.
- (2001). The penalisation of poverty and the rise of neo-liberalism. *European Journal of Criminal Policy and Research* 9, 401–412.